

Sosiaalinen kuntoutus

Käsitteellistä tarkastelua ja katsaus tulevaan

THL/ Sosku-kehittämishanke
Helka Raivio
19.1.2017

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

SOSKU –kehittämishanke 1.4.2015–31.3.2018

- Valtakunnallinen ESR –kehittämishanke (Kestävää kasvua ja työtä 2014-2020 - Suomen rakennerahasto-ohjelma, toimintalinja 5: Sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta)
- Toteuttajina THL, Diakonia-ammattikorkeakoulu, Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä (FSHKY), Jyväskylän kaupunki, Järvenpään kaupunki, Kuntoutussäätiö, Laukaan kunta, Metropolia Ammattikorkeakoulu, Mikkelin kaupunki, Rovaniemen kaupunki, Seinäjoen kaupunki ja Vantaan kaupunki
- Hankkeessa kehitetään ja testataan sosiaalisen kuntoutuksen toimintamalleja
- Tutkimus ja koulutus osana kehittämistyötä
- Tavoitteena myös tiedontuottaminen lainsäädäntötyön tueksi

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Sosiaalisen kuntoutuksen juuret

- Sosiaalinen kuntoutus uuteen sosiaalihuoltolakiin (1301/2014)
- Käsitteellä kuitenkin jo 50 vuoden historia, määrittely ollut ongelmallista
- Kohderyhmänä vammaiset ja vammautuneet henkilöt, painopisteenä kuntoutettavan yksilön auttaminen mahdollisimman normaaliin elämään
- Suhde muuhun kuntoutusjärjestelmään? 1970-luvulla yleistynyt kuntoutuksen nelijako; lääkinnällinen, ammatillinen, kasvatuksellinen, sosiaalinen
- Käsitettä pidetty mm. koko kuntoutusjärjestelmän kattokäsitteenä, koko kuntoutustoimintaa läpäisevänä periaatteena sekä ”jätemaana”
- Yksilön vai ympäristön ja yhteiskunnan kuntouttamista/sopeuttamista?
- 1980-luvulla esitettiin kuntoutuksen yläkäsitteeksi, mutta myös muiden kuntoutusmuotojen kanssa rinnakkaisena ja vuorottaisena

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Sosiaalisen kuntoutuksen juuret

- ”Sosiaalinen kuntoutus on ympäristösidonnainen prosessi, jonka tavoitteena on **sosiaalinen toimintakyky**. Prosessin aikana pyritään minimoimaan ne toimintaesteet, joita esiintyy interaktiossa vammaisen ja hänen ympäristönsä välillä. Toisin sanoen yksilön kyky ja mahdollisuudet käyttää tai hyödyntää ympäristöä ja sen palveluja optimoituu ja yksilö kasvaa integroidusti yhteisönsä tasavertaiseksi jäseneksi” (Rehabilitation International Finnish National Committee neuvottelukokousten työryhmämääritelmä.)
- 1980-luvulla kohderyhminä mm. kehitysvammaiset, vammaiset, vajaakuntoiset henkilöt sekä psykiatriset potilaat
- Ei tarkkaa asiakkuuskriteeristöä, palveluja saadakseen kuntoutujan oli osoitettava hyötyvänsä ko. palveluista
- 1990-2000 luvuilla käsitteen määrittely tapahtunut käytäntöjen kautta
- Aktivointi- sekä EU-vetoisen inklusiopolitiikan vaikutuksesta kohderyhmät laajentuneet ja menetelmät muuttuneet kirjaviksi (esim. laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001)

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Sosiaalisen kuntoutuksen juuret

- Kuntoutuksen sosiaalinen ulottuvuus vahvistunut 1990-luvun alusta aktiivisen sosiaalipolitiikan, vaikeasti työllistyvien työtoiminnan kehittämisen sekä aikuissosiaalityön kehittämisen myötä
- Sosiaalisen kuntoutuksen merkitys syrjäytymisvaarassa olevien tai jo syrjäytyneiden henkilöiden sosiaalisen osallisuuden tukemisessa korostunut
- Nykyään tavoitellaan useimmiten sosiaalihuollon asiakkaiden työmarkkina- ja elämäntilanteiden edistämistä ja elämänhallinnan lisäämistä, tai toimintakyvyn ja elämänhallinnan ylläpitoa silloin, kun työllistyminen avoimille työmarkkinoille ei ole mahdollista
- Sosiaalisen kuntoutuksen haasteina ovat aktivoivien ja selkeiden palvelukonseptien kehittäminen sekä työprosessien, työnjaon, asiakasvalikoinnin ja ohjauksen mallien kehittäminen

HE 164/2014, <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140164>

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Sosiaalinen kuntoutus sosiaalihuoltolaissa 1301/2014 (17§)

- Sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi
- Soveltamisoppaan määritelmässä:
(<http://stm.fi/documents/1271139/1352015/Sosiaalihuoltolain+soveltamisopas.pdf/cb12a5c4-9bfa-4983-adf6-94ca18815f1b>)
- Vahvistetaan henkilön kykyä selviytyä arkipäivän toiminnoista, vuorovaikutussuhteista ja oman toimintaympäristönsä rooleista
- Perustuu aina asiakkaan toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen kokonaisvaltaiseen selvittämiseen
- Taustalla ymmärrys kokonaisvaltaisen työskentelyn välttämättömyydestä silloin, kun ongelmat ovat kasautuneet ja pitkittyneet tai kun sosiaalisen kuntoutuksen toimenpiteet ovat välttämättömiä/tarpeellisia henkilön sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi ja osallisuuden edistämiseksi

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Sosiaalinen kuntoutus sosiaalihuoltolaissa 1301/2014 (17§)

- Soveltamisoppaan määritelmässä:
(<http://stm.fi/documents/1271139/1352015/Sosiaalihuoltolain+soveltamisopas.pdf/cb12a5c4-9bfa-4983-adf6-94ca18815f1b>)
- Sosiaalinen kuntoutus liitetään osaksi monialaista kuntoutusjärjestelmää ja toteutetaan tiiviissä yhteistyössä lääkinnällisen, ammatillisen ja kasvatuksellisen kuntoutuksen kanssa
- Huomioitava esimerkiksi pitkään jatkuneen työttömyyden seuraukset, hahmotus- ja oppimishäiriöt, vammaisuudesta sekä mielenterveys- ja käyttäytymishäiriöistä johtuvat sosiaalisen kuntoutuksen tarpeet sekä väkivaltakokemukset
- Yksilöllinen tuki yhdistettynä toiminnallisuuteen
- Tavoite määrittelee missä, miten ja kuka sosiaalisen kuntoutuksen toiminnallista osuutta toteuttaa
- Arkielämän taitojen oppimista, päihteettömän arjen hallintaa, koulutukseen tai työhön tarvittavien asioiden harjoittelua tahi tukea ryhmässä toimimiseen

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Sosiaalinen kuntoutus käytäntönä

- Soveltamisoppaan määritelmässä:
<http://stm.fi/documents/1271139/1352015/Sosiaalihuoltolain+soveltamisopas.pdf/cb12a5c4-9bfa-4983-adf6-94ca18815f1b>
- Työvälineinä esimerkiksi yksilöllinen psykososiaalinen tuki ja lähityö (kotikäynnit, mukana kulkeminen, kasvatuksellinen tuki omien asioiden hoitamiseen), erilaiset toiminnalliset ryhmät, vertaistuki, osallistuminen vapaaehtoistoimintaan, työtoiminta sekä kaikki asiakkaalle tarjottavat palvelut ja tukitoimet osana sovittua suunnitelmaa
- Yksi lainsäädännön painopistealueista palvelujen kehittäminen ja lisääminen erityisesti nuorten kohdalla
- Käsitteen sisälle mahtuvat myös ikääntyneille suunnatut palvelut, jotka sisällöltään voivat olla hyvinkin erilaisia nuorille suunnatuista palveluista
- Tavoitteena **edistää kaikkien yhteiskunnan jäsenten yhtäläisiä mahdollisuuksia** päästä niihin vuorovaikutussuhteisiin, toimintoihin ja rakenteisiin, jotka muodostavat jokapäiväisen elämän perustan; periaatteena on yksilön integroituminen yhteiskuntaan kykyjään ja suoriutumistaan vastaavalla tavalla
- Ristiriita ministeriön määritelmän kanssa: ”Sosiaalisella kuntoutuksella **tuetaan vaikeasti syrjäytyneiden henkilöiden paluuta** yhteiskunnalliseen osallisuuteen vahvistamalla **kuntoutettavan** sosiaalista toimintakykyä ja sosiaalisen vuorovaikutuksen edellytyksiä.”
<http://stm.fi/sotepalvelut/kuntoutus>

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Toimintaympäristön asettamat odotukset, mahdollisuudet ja rajoitukset:

Koulutus- ja työmarkkinat

Sosiaaliset suhteet ja verkostot

Toimeentulo

Välimatkat ja etäisyydet, liikkuminen

Vapaa-ajan mahdollisuudet

Ympäristön avoimuus, yhteiset tilat

Palvelut, niiden saavutettavuus ja saatavuus

Osallisuuden
ulottuvuudet:

SOSIAALINEN TOIMINTAKYKY:

Sosiaaliset taidot:

Arkitaidot:

Yhteisötaidot:

**Kuuluminen/
Belonging:**

-itseilmaisu,
vuorovaikutuskyvyt,
kyky liittyä muihin

- itsestä huolehtiminen,
arjesta selviäminen,
kyky toimia perheenjäsenenä

- itsen ja ympäristön
tiedostaminen, tunteiden
hallinta, kyky asioida

**Toimiminen/
Acting:**

- kyky luoda ihmissuhteita
- kyky ottaa vastuuta
- kyky huolehtia muista
- kyky ylläpitää yhteyksiä

- kyky hankkia koulutus
- kyky tehdä työtä
- kyky organisoida
- riippuvuuksien hallinta

- itsensä elättäminen
- kyky osallistua, harrastaa
- kyky suunnitella tulevaa,
- kyky sopeutua

**Omistaminen/
Having:**

- luottamus
- arvostus

- työuran vakaus
- kodin olemassaolo

- valta ja vallankäyttö
- raha ja sen käyttö

Nykytilasta kuntakyselyn tulosten perusteella

- THL:n toteuttamana 2016, julkaistaan tammikuun 2017 aikana THL:n verkkosivuilla
- Vastaukset 177:stä kunnasta (60 prosenttia Manner-Suomen kunnista, 73 prosenttia Manner-Suomen väestöstä)
- Vastaaajina kuntien, sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymien tai yhteistoiminta-alueiden perusturvajohtajat, sosiaali- ja terveystoimintajohtajat tai vastaavat viranhaltijat
- Ymmärrys sosiaalisesta kuntoutuksesta noudattaa pitkälti Sosiaalihuoltolain 1301/2014 määritelmää
- Tarkennusta palvelun varsinaiseen sisältöön, valtakunnallista ohjausta sekä lisäkoulutusta kaivataan
- Kohderyhmänä voittopuolisesti työikäiset sosiaalihuollon asiakkaat

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Nykytila kuntakyselyn tulosten perusteella

- Näkemyseroja mm. siinä, mihin palveluprosessin vaiheeseen sosiaalinen kuntoutus sijoittuu
- Osalle vastaajista sosiaalinen kuntoutus on ennaltaehkäisevää toimintaa, osalle painotus on selvästi enemmän kuntoutuksessa ja ongelmien ratkomisessa
- Useimmissa kunnissa sosiaalisen kuntoutuksen palveluita jo ennen nykyisen lain voimaantuloa esimerkiksi päihde- ja mielenterveyspalveluissa, kehitysvammaisten palveluissa ja sosiaalityössä
- Yleisimpinä työmenetelminä sosiaalialan ammattilaisten tarjoama tehostettu tuki ja ohjaus, ryhmätoiminta, sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden ja elämänhallinnan edistäminen sekä tuki arkipäivän toiminnoista suoriutumiseksi
- Usein mainittuina menetelminä myös kuntouttava työtoiminta, työkokeilut, työpajat, vertaistuki sekä ns. kotiin vietävät palvelut

Kestävää kasvua ja työtä

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Keskeisiä tuloksia ja tulevan pohdintaa

- Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämistä yhdessä asiakkaiden/kokemusasiantuntijoiden kanssa pidetään tärkeänä
- Sosiaalista kuntoutusta tulisi järjestää lähipalveluina ja asiakaskohtaisesti räätälöityinä
- Erityisesti suhde kuntouttavaan työtoimintaan on epäselvä
- Toimeentulotuen Kela-siirto mahdollisuutena – aikuissosiaalityön uusi tuleminen?
- Sosiaalityön ja sosiaalisen kuntoutuksen sijoittuminen SOTE- rakenteessa?
- Itse kuntoutuksen käsitteen ongelmallisuus:
 - tarjolla oleva kuntoutujan identiteetti ei ole perusteltu kaikille
 - palvelun ”uudelleen nimeämistä” esiintyy
- Voisimmeko puhua sosiaalisesta voimavaraistamisesta – paluu sosiaalisen kuntoutuksen laajaan määrittelyyn?

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Sosiaalisen voimavaraistamisen prosessi?

KIITOS!

Lisätietoja SOSKU –hankkeesta:

<https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/sosku>

Yhteystiedot:

Jarno Karjalainen

projektipäällikkö

puh. 029 524 7181

sähköposti: etunimi.sukunimi@thl.fi

Helka Raivio

tutkija-kehittäjä

puh. 029 524 7183

sähköposti: etunimi.sukunimi@thl.fi

Tiia Valkonen

projektisuunnittelija

puh. 029 524 7024

sähköposti: etunimi.sukunimi@thl.fi

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto